

Posudek školitele na diplomovou práci
Šárky Kachelmaierové *Problematika výuky češtiny pro Slováky (se zaměřením na jižní slovanský areál)*
(ÚSVS FF UK v Praze, 2010, 119 s.)

Obor: slavistická studia ve specializaci slavistika všeobecná a srovnávací)

Téma hodnocené diplomové práce patří do rozšiřující se řady diplomových prací, které se zabývají slovanskými jazyky z hlediska didaktického. Tento trend svědčí o tom, že pro českou společnost začíná být výuka slovanských jazyků žádanou, to na straně jedné, na straně druhé pak o tom, že studenti slavistiky (zejména pokud ji studují v kombinaci s češtinou) si uvědomují, že ve slovanském světě naopak roste zájem o studium češtiny a že se aktualizuje v praxi potřeba jak teoretického konfrontačního studia slovanských jazyků, tak jeho aplikace ve vyučování blízce příbuzných slovanských jazyků. Cíl formuluje sama diplomantka: zefektivnění a obohacení výuky češtiny (s. 8).

V české odborné literatuře bylo toto téma dlouhodobě zpracováváno prakticky pouze pro ruštinu (autorka ji zná a používá tu její část, která je psána česky). Zpravidla jde o starší práce, jež nereflektují obrovský posun, který nastal v metodách a cílech praktické jazykové výuky za posledních dvacet let. Aplikovat je tedy možné didaktické přístupy propracované především pro angličtinu, specifikum slovanských jazyků jako jazyků flektivních a specifikum mezijazykového transferu mezi blízce příbuznými jazyky není u nás zpracováno dostatečně. Aplikace na konkrétní materiál, jež diplomantka shromážděovala v terénním výzkumu je pak zcela samostatným a cenným přínosem diplomantky.

Název práce implikuje porovnání tzv. novoštokavského nářečního kontinua, tedy bosenštiny, chorvatštiny, srbštiny (pořadí je autorčino) na straně jedné a češtiny na straně druhé. Nerozlišování jednotlivých spisovných standardů považuji z hlediska cíle práce za opodstatněné, stejně tak jako identifikaci materiálu shromážděného v práci. Terénní výzkum byl proveden mezi studenty bohemistiky na záhřebské univerzitě. Sociolingvistické charakteristiky respondentů právě vedly k tomuto přístupu.

Struktura práce postupuje logicky od společenských poměrů, ve kterých vzniká poptávka po výuce češtiny u cizinců pocházejících z příslušné části bývalého jugoslávského prostoru a z podmínek, které klade česká republika pro imigranty, kteří chtějí zůstat v ČR dlouhodobě či natrvalo (kap. 3). Je zřejmé, že nárůst zájmu o češtinu byl důsledkem rozpadu SFRJ. Autorka mapuje výuku češtiny jako cizího jazyka v ČR (včetně problematiky výuky češtiny v českých školách, kam stále častěji chodí i děti přistěhovalců) a v zahraničí, a to jak v akademickém vysokoškolském prostředí, tak v krajských komunitách. Jde o realistické čísla a správné postřehy, nikde se v této pasáži však neodkazuje na vnější zdroje, na rozdíl od precizně popsání imigrace z bývalé SFRJ.

Svůj výzkum opírá diplomantka též o bezpečnou znalost Společného evropského rámce pro jazyky (kap. 4), již dokládá přesnou citací obsahu jednotlivých úrovní a znalostí českých materiálů SERRJ a jeho aplikace v českém prostředí (zkoušky z češtiny). Tato část, stejně jako část předchozí a o vývoji výukových metod cizích jazyků je popisná, stručná, pro potřeby práce jako obecné východisko pro vlastní výzkum však plně postačující. Podněté a zajímavé jsou postřehy týkající se funkčnosti zkoušky z češtiny a sociolingvistické hodnocení zvolených parametrů autorka zmiňuje odborné názory, ale neodkazuje na žádnou konkrétní literaturu (s. 21-22).

Diplomantka dále (kap. 5) vymezuje pojem **jazykový transfer, pozitivní a negativní transfer včetně jeho typologie, interferenční chyba**. V této části se opírá především o práci

K. Pösingerové, jež snad jako jediná v české slavistice se cíleně a komplexně pokouší o jeho aplikaci na slovanský materiál. Autorka práce velmi pozorně sleduje vliv strukturální blízkosti výchozího jazyka a češtiny na stupeň obtížnosti a rychlost učení a konstatuje (též na základě dřívějších výzkumů), že blízkost usnadňuje začátky učení, ale znesnadňuje učení v pokročilých fázích, kdy se vyučovaný snaží dosáhnout kompetence blízké rodilému mluvčímu (C2 podle SERRJ). Analyzuje proces vzniku interferenčních chyb v závislosti na typu komunikativního výkonu (mluvenost / psanost, překladovost / kreativita, spontánnost / připravenost apod.). Zohledňuje též problematiku **mezikulturního přenosu** (kap. 6). Akceptuje názor K. Pösingerové o účelném srovnávacím postupu (s. 25) a souhlasí též s opatrností při uplatňování komparativní metody u blízce příbuzných jazyků. Ze stejného zdroje vychází v typologii pozitivních a negativních transferů. Bylo by možná velmi přínosné, kdyby autorka v této části (stejně jako v kapitole o mezijazykové paronymii, kde užívá materiálu A. Adamovičové) uplatnila jako ilustrační materiál shromážděný vlastním terénním výzkumem.

Samostatná kapitola je věnována **jazykové typologii** jako předpokladu pro teorii výuky češtiny jako cizího jazyka, která také slouží jako princip výběru popsaného jazykového materiálu (kap. 7). Zde diplomantka navazuje na práci I. Bogoczové zpracované z hlediska česko-polského porovnání. Zaměřuje se na jazykové rozdíly, takže postupuje metodou konfrontační. Je však zřejmé, že zdaleka ne všechny popisované rozdíly označit za rozdíly typologické. Ačkoli jsou jevy popisované v této části práce jevy základními, známými autorce i čtenáři velmi dobře, přece jen by bylo náležité uvést v úvodu obecné zdroje popisu pro obě strany srovnání (tedy mluvnické, učebnické apod., zejména pro charakteristiku „bhs“ to může být dosti podstatné), stejně tak jako zdroje příkladů. Porovnání na morfologické rovině je zpracováno u substantiv a adjektiv formou přehledných tabulek, jen snad princip uvádění koncovek tučným písmem není na první pohled zřejmý. Tvary I sg. Typu kost v bhs na s. 46 nesouhlasí s tvary v tabulce na s. 50. Možná, že pro přehlednost mohly být formou tabulek popsány i rozdíly další (např. ekvivalence předložek). Popis zůstává na hodně obecné úrovni (takže např. asymetrii slovesné reky pouze konstatuje, s. 55, 60), výrazně podrobněji je popsána morfologická variantnost na straně češtiny. Zejména u asymetrie na úrovni gramatických kategorií by bylo dobré zamyslet se i nad otázkou porovnání parolového (např. ekvivalence časových významů, či předložkových vazeb, vysvětlení užívání reflexivních a nepřechodných sloves v bhs, s. 58). Je věcí budoucí práce nad tématem propojit tento teoretický náhled s vyučovací praxí. Terénní výzkum z uvedeného popisu vycházel v části doplňovacího cvičení a výběru textu k překladu a je analyzován v kap. 8, a to včetně motivace výběru materiálu. Ne všechny jevy nalezené a poslané v terénním výzkumu se objevily v tomto popisu.

Terénní výzkum (kap. 8) vycházel z podrobné analýzy podmínek a prostředí realizace výuky češtiny na zářebské univerzitě. Autorka získala 45 respondentů, což považuji za počet pro podobný výzkum postačující, přesto se diplomantka nepustila do kvantitativního zhodnocení výsledků (srov. výčty na s. 82n.): sociokulturní dotazník, jež byl součástí výzkumu, poskytuje bohaté informace pro sledování souvislosti mezi sociologickými a didaktickými parametry výuky a mírou a typem interferenčních jevů. Je však možné, že to pro kvantitativní analýzu stále není postačující, autorka sama konstatuje, že by bylo zapotřebí ve výzkumu dále pokračovat. Kvalitativní zhodnocení je provedeno precizně, i když např. typologie interferenčních chyb v gramatickém plánu (s. 67) by zasloužila opět příklady z materiálu. Konkrétní analýzy dospívají k příčinám chyb a jejich zhodnocení. Analýza materiálu ukázala tedy i na přenos, jež není zařčen v kap. 7 (např. vidové rozdíly, s. 69, některé syntaktické jevy – spojky, kontaktní dativ, české *mít* jako modální sloveso aj.). Dobře formulovaný je závěr z porovnání různých typů výkonů (překlad a převyprávění oproti

doplňovacím cvičení, s. 76). Vysoce hodnotím popis výběru materiálu v doplňovacím cvičení, poněkud přehledněji mohly být kvantifikovány výsledky (formou závěrečné sumarizující tabulky?). Také odpovědi z dotazníku by zasloužily podrobnější analýzu v návaznosti na na kap. 7.

Dvě závěrečné kapitoly poskytují další informace o výuce češtiny v Chorvatsku, konkrétně v krajanské menšině (jejíž příslušníci se také, byť v minimálním množství objevili mezi respondenty ankety) a o učebnicích češtiny jako cizího jazyka užívaných na záhřebské univerzitě. Pro část o krajanské výuce není zřetelně uveden zdroj statistických údajů (odkaz 16 na s. 85?). Analýza výukových textů je velmi podrobná a zdařilá, ato včetně jejich zhodnocení a uplatnitelnosti ve výuce.

Práce je zpracována pečlivě, má všechny formální náležitosti a úpravu. Je logicky uspořádána a členěna. Ke škodě v poznámkách pod čarou (nikoli v odkazech v textu) neuvádí odkazy na bibliografii v jednotném tvaru: ani u prací, jejichž autor je citován v souvislosti s jinou prací se oproti přijatému úzu neuvádí rok vydání práce, na niž s odkazuje (např. s. 15).

Práci hodnotím jako přínosnou v tom smyslu, že pomohla autorce dobře se připravit na eventuální praxi jako učitelky češtiny jako cizího jazyka pro Slovany (zejména z oblastí bývalé SFRJ). Je vidět, že se autorka dobře zorientovala v celé šíři této problematiky, dokázala formulovat cíl práce a nalézt správné cesty k jeho řešení. Praktická řešení didaktického problému překonávání negativního transferu (s. 37-39), jakož i vlastní zkušenost s přípravou, realizací a vyhodnocením ankety svědčí o realistickém přístupu k teoretickým postulátům. Budou pro ni dobrým vodítkem i do budoucnosti.

Jako podklad pro obhajobu hodnotím předkládaný text jako velmi dobrý.

V Praze dne 13:5.2010

Prof. PhDr. Hana Gladkova, CSc.,
školitelka